

'm'aventuro', de la mateixa arrel que *experiri*: «pirata e enem del senyor Rey», doc. barceloní de 12542 (CaCandi, *MiscHisCat.* II, 269); *piratejar*, *pirateria*, *piràtic*.

¹ No hi ha cap raó seriosa que ens impedeixi d'acceptar com a correcta aquesta accentuació, consagrada ja secularment per la llengua, i única viable en català central i en la major part dels dialectes catalans. La llengua ha reculat l'accent semblantment en bastants mots no gaire menys cultistes que aquest, com *sòpit*, *púdic*, *càstig*, *fàstic*, *rúbrica*, etc., i ningú no hi ha tingut res a dir. L'única raó que ha impedit d'acceptar aquest fet inevitable, no és una raó seriosa per a cap català nacional: que els castellans s'hi oposen. Però, entre altres coses, hi ha hagut ¹⁵ més pèrits, i molts més pèrits bons, de llengua catalana que castellana. No siguem provincians: si els «savis» que no s'oposen a accentuar *púdic*, *púdica* o *rúbrica*, s'escandalitzen de *pèrit* és perquè... allò ho ha acceptat el castellà. Què se'ns en dona? Si *AlcM* diu que es pronuncia *perit* a Barcelona i a Mallorca la meva obligació és replicar que això és una falsedat, i que una pronúncia així fóra incorrecta i inacceptable en el sistema del català central i del balear. Si a Madrid hi ha qui es riu dels italians perquè diuen una *rubrica* o bé s'escandalitzen dels portuguesos per llurs *cantiga* o *intuito*, els italians i els portuguesos se'n riuen pla bé. No sé fins quan ens deixarem guiar per gent d'instints provincians. — ² Manlleu quasi tan antic com en francès (qui sap si més), on *pirate* es pot documentar en els *Faits des Romains*, any 1213, 546.9 (*Rom.* LXV, 497), i molt més que en castellà, on no consta fins c. 1525 (Álvar Gómez). Alçat als núvols per l'estre de Guimerà («el punyal i la creu, tot d'una ³⁵ peça»).

Experiment, etc., V. *experiència* *Expert*, V. *experiència* *Experunciar*, encreuament bàrbar de *extremunciar* i *peroliar* *Expiació*, *expiar*, *expiatori*, V. ⁴⁰ *pietat* *Expilació*, *expilar*, V. *pillar* i *compilar* *Expiració*, *expirar*, V. *expirar* *Explanació*, *explanar*, V. *pla* *Expletiu*, V. *complir* *Explic*, *explica*, *explicable*, *explicació*, *explicador(a)*, *explicar*, *explicatiu*, *explícit*, *èxplicit*, V. *plegar*

EXPLORAR, pres del ll. *explōrare* 'observar, examinar', 'fer un reconeixement, explorar'. □ 1.ª doc.: c. 1495 (Corella, Fenollar).

DERIV.: *Explorable*. *Exploració* [S. XVI]. *Explorador* [1495, Corella]. *Explorament*. *Exploratori*. ⁵⁰

EXPLOSIÓ, pres del ll. *explōsio*, -ōnis, 'acció d'expulsar: sorollosament (una persona o animal)', amb aplicació a tota manifestació remorosa, esclat o espetec: derivat en llatí de *plaudēre* (*plodere*) 'picar de mans', 'aplaudir'. □ 1.ª doc.: 1803, Belv.; 1839, Lab.; Verdaguer, *Atl*.

DERIV.: *Explosiu* [Lab. 1864]. Com a oposat a aquest els lingüistes van formar *implosiu*, d'on *implo-* ⁶⁰

sió. *Plosiu*, no sé que el vagi usar més que Fabra en treballs juvenils, calcant-lo de l'anglès, però *occlusiu* és preferible. *Explostar* és un gallicisme arrelat en el sentit d'"espletar, aprofitar a fons o abusivament", sense relació etimològica ni de cap mena amb *explosió* (veg. *ESPLET*). D'altra banda, la manca d'un verb corresponent al substantiu *explosió* i la semblança material d'*explosió* amb *explostar* 'aprofitar', també de procedència francesa, van fer que en català i en castellà es vagi usar aquest verb, amb caràcter abusiu, en el sentit d'"esclatar, fer explosió", i per més que es tractés d'un verdader barbarisme, i d'un duplicat poc necessari d'*esclatar*, aquest ús segueix viu, i el va admetre ja el *DFA*.

Expondre, V. *posar* i *pondre* *Exponencial*, *exponent*, V. *pondre* *Exportació*, *exportador*, *exportar*, V. *portar* *Exposar*, *exposició*, *exposit*, *expositiu*, *expositor*, V. *pondre* i *posar* *Exprémer*, *exprés*, *expressament*, *expressar*, *expressió*, *expressiu*, *expressir*, V. *prémer* *Expropiació*, *expropiar*, V. *propri* *Expugnació*, *expugnar*, V. *pugna* *Expulsa*, *expulsar*, *expulsió*, *expulsiu*, V. *espellir* *Expurgació*, *expurgar*, V. *porgar* *Exquisit*, *exquisitat*, V. *querir* *Exsangüie*, V. *sang* *Exsecallador*, *exsecallar*, V. *secall* (SEC) *Exsert*, V. *dissertar* *Exsucció*, V. *xuclar* *Exsudació*, *exsudar*, V. *suar* *Exsufllació*, V. *inflar* *Èxtasi*, *extasiar*, *extàtic*, V. *estar* *Extemporani*, V. *temps* *Extens*, *extensible*, *extensió*, *extensiu*, *extensor*, V. *tendir* *Extenuació*, *extenuant*, *extenuar*, V. *tènue* *Exterior*, *exterioritzar*, V. *extra* *Exterminador*, *exterminar*, *extermini*, V. *terme* *Extern*, V. *extra* *Extinció*, *extingir*, *extint*, *extintor*, V. *distingir* *Extirpació*, *extirpar*, V. *estirp* *Extorquir*, *extorsió*, V. *tòrcer*

EXTRA, preposició llatina amb el significat 'fora de', que en català s'ha usat considerablement amb el valor de prefix, i algun cop amb el paper de preposició sàvia; en temps més recents també se li ha donat el caràcter d'adjectiu o substantiu.

No val la pena de cercar il·lustració en textos catalans antics, on abunda en frases mig-llatines de ben poc interès per a un diccionari etimològic i històric, car fàcilment se'n hi troben moltes. Són de la mena a què alludeix el Lab. «*extra* o *ad extra*»: exp. llatina ademés, fora de. Una de molt usada fou l'expressió ll. *extra muros*, 'fora de les muralles' [Lab. 1839, *extramuros*, *D'Amen.*], que acabà catalanitzada com a *extramurs* [Escrig, 1859], per usar-se com un adverbi català; i també substantivat un *extramurs* 'una barriada forana (d'una ciutat o vila gran)' [docs. dels segles XVIII-XIX, espt. valenciana]. El *DFA*. i *AlcM* ja donen els exemples més destacats dels usos adjectius i substantius recents (per a *extres* o *taps extres*, veg. *BDC* XIII, 116).

En la llengua occitana antiga, encara es troba algunes vegades *estra* amb paper de preposició «hors de, contres»; i sembla que a la comarca urgellesa es mantingué també algun temps amb caràcter hereditari però